

ІСТОРІЯ ПАРАЗИТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ В ОДЕСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА

Ужєвська С.П.

Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова (м. Одеса)

Перші відомості про паразитів південного регіону були наведені викладачем Рішельєвського ліцею, а потім Новоросійського університету О.Д.Нордманом. Він подає докладні описи багатьох паразитів, вперше встановлює моно генетичних сисунів риб з роду *Gyrodactylus*, двійчатка парадоксального (*Diplozoön paradoxum*) та інших паразитичних червів, описує ряд нових видів паразитичних веслоногих ракоподібних. В тій же монографії (1832) Нордман робить цінні для паразитології узагальнення. Він підтверджує, що сисуни в молодому віці зовсім не нагадують дорослих форм і що вони не виникають через самозародження, а розвиваються з яєць, далі живуть в воді, і тільки пізніше потрапляють в тіло тварини – хазяїна, де й продовжують свій розвиток [Маркевич, 1950].

В вивчення паразитів та відносин між паразитом та хазяїном значний внесок зробив І.І Мечников, який розробив фагоцитарну теорію імунітету; також приділив певну увагу дослідженню малярійного плазмодія людини, визначивши його як тварину. В.В.Заленський досліджував розвиток кліщів, в тому числі паразитичних.

Практичні аспекти зоології традиційно входили в коло інтересів дослідників, що працювали в Одеському університеті. Енциклопедичні знання проф. А.Р. Пренделя (28.3.1888 – 8.1.1970) дозволили йому зробити значний внесок у вивчення крайової паразитології. В 30-ті роки О.Р. Прендель провів обстеження гельмінтофауни собак (1930) та котів (1937); виявив гельмінтози, які передаються від риб. Він визначив 15 видів п'явок в плавнях Дністра (1922), з яких три паразитує на рибах. Приймав безпосередню участь в боротьбі з малярійними комарами, організації малярійної станції в Одесі. Проводив вивчення кровосисних комах. Надрукував 75 наукових робіт, в тому числі по кровосисним комахам 43, санітарній гідробіології та ставковому господарству 23, гельмінтам 6.

Проведення систематичних та планових досліджень паразитофауни риб Дністровського басейну почалось в лабораторії зоології безхребетних ОДУ після приєднання Бессарабії та Західної України до УРСР під керівництвом М.О. Савчука. Спочатку увага була зосереджена на інвентаризації іхтіопаразитофауни Дністровського басейну в межах Одеської затоки. А.С. Чернишенко (1947) обстежила 39 видів риб Одеської затоки та зареєструвала 49 видів паразитів, вперше для Чорного моря: 7 видів трематоди, 2 цестод, а також нові для науки (ботриоцефаліс і азимфілодора). З 1953 року А.С.Чернишенко з успіхом провела дослідження іхтіопаразитофауни Дністровського та Кучурганського лиманів, а також ряду заплав Нижнього Дністра. В 1953 році Р.П. Шумило захистила кандидатську дисертацію «Паразити риб пониззя річки Дністер». Обстежено 32 види риб з 10 родин,

виявило 110 видів паразитів у 91,7% живителів (споровики - 14 видів, гідрозої - 1, трематоди - 31, моногенії - 25, цестоди - 16, нематоди - 7, скребляки - 2, п'явки - 3, платівчатозяброві - 1, ракоподібні - 10). Вперше для риб басейнів України названі 12 видів паразитів, які раніше відносили до ендеміків Каспійського та Аральського басейнів.

Микола Опанасович звертає увагу на практичне використання досліджень. Він керує роботою М.А. Палія (1952) «Паразитофауна прудовых рыб западных областей УССР». Було вивчено паразитарні захворювання 10 видів риб ставкових господарств західних областей України, знайдено 96 видів іхтіопаразитів, з яких 20 вперше в водоймищах України та 4 нові для науки. Результати роботи покладені в основу рекомендацій рибоводам та ветеринарам по втіленню санітарно-оздоровчих заходів боротьби з захворюваннями ставкової риби.

Губський В.С. з 1945 по 1970 рр. вивчає гельмінтів водоплаваючих та болотних птахів, розповсюдження гістріхід на території Одещини та їх накопичення у резервуарних живителів (надруковано 14 робіт). Андрієвська Н.Ю. також працює в цьому напрямку і видає 12 робіт [Смогаржевская, 1976]. Шумило Р.П. вивчає паразитофауну птахів в період 1957-1961 рр.

Плідно працює професор Андрійко О.П., яка почала вивчати паразитів свійських тварин та гризунів, коли була старшим науковим співробітником інституту зоології АН Молдавської РСР. Підсумковою стала монографія «Паразиты вороновых птиц, грызунов и зайцеобразных Молдавии» (1970) Багаторічні дослідження О.П. Андрійко дозволили дати найбільш повний огляд теріопаразитів Молдавії (обстежені 61 вид ссавців з 6 рядів). Виділені три нових для науки роди та 12 невідомих раніше видів, поповнено опис 37 видів паразитів, що були описані іншими авторами, 14 таксонів зведені до синонімів. Ольга Пилипівна змогла розшифрувати цикл розвитку ціп'яка *Triodontolepis skrjabini* та встановити додаткового проміжного живителя для *Coronacanthus integra*. Була встановлена зональність теріопаразитів та сезонні зміни паразитофауни живителів. Зареєстровано 412 видів теріопаразитів (з 212 родів, 81 родин, 8 класів, 5 типів). Вперше згадує 80% паразитів на території обстеження. На протязі всіх останніх років життя Ольга Пилипівна плідно працювала, вивчаючи паразитофауну різних видів тварин (понад 100 робіт з цієї тематики).

Савчук М.О. звертає увагу своїх співробітників на необхідність вивчення паразитофауни свійських тварин, розповсюдження гельмінтів, боротьби з найпоширенішими гельмінтозами, впливом гельмінтів на стан організму живителя. В 1964 році Бешевлі Л.Ю. захистила дисертацію на зд.ст.к.б.н. «Гельминты печени крупного и мелкого рогатого скота в южных районах Украины и задачи борьбы с ними». Таким чином було проведене попереднє обстеження паразитофауни основних видів тварин, існуючих на півдні України.

З 1970 року дослідження на кафедрі по вивченню ектопаразитів та нідіколів проводить професор Севастьянов В.Д., який керує роботами по вивченню нідікольної фауни, ектопаразитів птахів та комах (Ужевська С.П., Ківганов Д.А., Бурдейна С.Я., Троч В.А. асп. Мелешук Л.І).